

Argument ľudskej dôstojnosti v odôvodnení súdnych rozhodnutí¹

Kuklová, K.*

KUKLOVÁ, K.: Argument ľudskej dôstojnosti v odôvodnení súdnych rozhodnutí. Právny obzor, 103, 2020, č. 1, s. 3 – 12.

Human dignity argument in the court's reasoning. The text critically reflects the use of human dignity in the reasoning of court decisions. The author concludes that an increase in the tendency to include everything in dignity as an objective value may lead to the notion of a moral order of society, which in fact leads to a restriction of the subjective freedom of each individual.

Key words: human dignity, paternalism, human rights

Ľudská dôstojnosť postupne začína získavať v právnych diskusiách čoraz väčšiu pozornosť. Čo však môžeme pod týmto pojmom chápať? A akú povahu má ľudská dôstojnosť? Ak by sme chceli nájsť definíciu v právnom poriadku, hľadali by sme márne. Odpovede na to čo pod ľudskou dôstojnosťou môžeme chápať, musíme hľadať na iných miestach. Pomôcť môžu filozofia a právna veda, ktoré nám aspoň čiastočne môžu poskytnúť odpoveď.

Pojem ľudská dôstojnosť sa najčastejšie skloňuje spolu s ľudskými právami. Rosen uvažuje o ľudskej dôstojnosti ako o ústrednom pojme, ktorý má významnú úlohu v modernom ľudskoprávnom diskurze.² Ak by sme v tomto kontexte uvažovali o ľudskej dôstojnosti, bolo by potom tromfom, ktoré má vždy najvyššiu hodnotu.³ Ľudská dôstojnosť sa do popredia v ústavnoprávnom diskurze dostala až po krutosťach, ktoré poznačili ľudstvo po druhej svetovej vojne. V európskom priestore to možno vnímať najmä v Nemecku, ktoré sa vedome ústavne odklonilo od nacionál-

* Mgr. Katarína K u k l o v á, PhD., interná doktorandka, Katedra teórie práva a ústavného práva, Právnická fakulta Trnavskej univerzity v Trnave.

¹ Tento článok bol vypracovaný v rámci projektu APVV-17-0056 s názvom Ústava liberálno-demokratického štátu a radikalizácia politickej kultúry.

² ROSEN, M. *Dignity: Its history and meaning*. Cambridge : Harvard University Press, 2012. s. 1 a nasl. s. ISBN 9780674064430.

Obdobne o tom uvažuje aj Brems, ktorý označuje ľudskú dôstojnosť za „materský koncept“ (mother notion). Pozri bližšie BREMS, E. Reconciling Universality and Diversity in International Human Rights Law. In SAJÓ, A. (eds.). *Human Rights with Modesty: The Problem of Universalism*. Dordrecht : Springer-Science-Business Media, 2004, s. 215 a nasl.

³ Dworkin taktó uvažuje o individuálnych ľudských právach, ktoré v ústavnom práve chápe ako tromfy, ktoré bránia akémukoľvek zásahu štátu do nimi chráneného územia. Pozri: DWORKIN, R. *Taking Rights Seriously*. Cambridge : Harvard University Press, 1978, XI. s.

nosocialistického režimu. Ponímanie ľudskej dôstojnosti ako vyjadrenie morálnej hodnoty ľudskej autonómie zastrešuje možnosť extenzívneho výkladu ústavných zakotvených ľudských práv. Paradoxne sa tento koncept ľudskej dôstojnosti ujal v právnej obci a tešil sa pomerne veľkej obľube, pričom prvé hlasy kritikov sa začali objavovať až začiatkom 21. storočia.

Jedným z najčastejších argumentov proti ľudskej dôstojnosti je ten, ktorý hovorí, že využívanie ľudskej dôstojnosti v odôvodnení súdnych rozhodnutí v skutočnosti podporuje paternalizmus a moralizmus, ktoré obmedzujú možnosti jednotlivca slobodne konať.

Príkladom takéhoto prístupu je dnes už kultové nemecké rozhodnutie známe ako kauza *Peep-show*.⁴ Prípad, keď sa na miske váh objavila sloboda jednotlivca a hodnotovo objektívny poriadok, avšak tento hodnotovo objektívny poriadok prevážil. Podľa Spolkového ústavného súdu bol postup živnostenského úradu správny, keď odmietol prijať žiadosť o prevádzkovanie peep-show z dôvodu rozporu s dobrými mravmi, pričom rozpor s dobrými mravmi je jedným zo zákonných dôvodov odmietnutia žiadosti. Napriek skutočnosti, že pojem dobrých mravov je relatívne neurčitým, bolo Spolkovému ústavnému súdu jasné, že pojem dobré mravy svojím obsahom zdieľa obsah hodnotového poriadku Základného zákona, ktorého elementárnou súčasťou je aj princíp ľudskej dôstojnosti. Porušenie hodnôt obsiahnutých v Základnom zákone nutne vedie k porušeniu dobrých mravov.⁵

Spolkový ústavný súd sa primárne zaoberal dôstojnosťou striptérky, ktorá sa vyzlieka na pódiu, ktoré je obkolesené kabínkami s pozorovateľmi, ktorých identita je ukrytá. Ako je možné využiť už z predchádzajúcich riadkov, v tomto prípade bola použitá Objektformel⁶ v najstriktnejšej podobe. Verejná prezentácia vlastného nahého tela bez ďalšieho nutne neznamená zásah do vlastnej ľudskej dôstojnosti.⁷ Avšak špecifické podmienky peep-show „prisudzujú vystupujúcej žene, zbavenej dôstojnosti, úlohu objektu“.⁸ Ako príčiny daného Spolkový ústavný súd označil skutočnosť, že žena je absolútne izolovaná, a tiež samotný mechanizmus, v ktorom po vhození mince sa otvorí okienko na určitý čas, znamená zbavenie danej situácie akéhokoľvek sociálneho rozmeru.⁹ Súhlas vystupujúcej ženy nezmení na tomto hodnotení nič. „Takéto porušenie ľudskej dôstojnosti nemôže byť upravené či ospravedlnené tým, že žena vystupujúca v peep-show koná dobrovoľne. Dôstojnosť človeka je objektívnou nezrušiteľnou hodnotou, ktorej rešpektu sa nemôže človek účinne zriecť.“¹⁰

⁴ Rozhodnutie Spolkového ústavného súdu sp. zn. BVerwGE 64,274 (277).

⁵ Rozhodnutie Spolkového ústavného súdu sp. zn. BVerwGE 64,274 (277).

⁶ Spolkový ústavný súd si osvojil formálnu metódu na určenie zásahu do ľudskej dôstojnosti, tzv. *Objektformel*. Podľa tejto metódy, ktorá zažila rozkvet v 50. rokoch minulého storočia, najmä v diele Düriga, predstavuje zásah do ľudskej dôstojnosti taká situácia, keď je konkrétny človek ponížený na objekt, prostriedok či nahraditeľnú veličinu. Viac pozri BARAK, A. *Human Dignity. The Constitutional Value and the Constitutional Right*. Cambridge : Cambridge University Press, 2015, s. 235a nasl. ISBN 978-1-107-46206-9.

⁷ *Ibid*, s. 278.

⁸ *Ibid*, s. 278.

⁹ *Ibid*, s. 279.

¹⁰ *Ibid*, s. 279.

Aj jurisdikcie v iných krajinách obdobne rozhodovali v prípadoch dotýkajúcich erotických, resp. pornografických prejavov vo vzťahu k ľudskej dôstojnosti. Najvyšší súd Izraela síce zrušil zákaz šírenia pornografického filmu v kauze *Station Film Co. vs. Public Council for Film Censorship*, avšak konštatoval, že pornografia predstavuje prejav nízkej sociálnej hodnoty, ktorý sa negatívne dotýka dôstojnosti žien.¹¹ Toto konštatovanie sa následne plne prejavilo v argumentácii Najvyššieho súdu Izraela v *Shin Case*.¹² Väčšina súdu potvrdila zákaz vysielania pornografických kanálov na licencovaných káblových programoch. Hlavným dôvodom bola ochrana verejného cítenia, ktoré mohlo byť odvysielaním takéhoto materiálu poškodené, rovnako tak dôstojnosť žien, pretože ženy sú väčšinou v takýchto programoch zobrazované v podriadenej pozícii voči mužom. Izraelské rozhodnutie argumentačne kopíruje známe rozhodnutie Najvyššieho súdu Kanady vo veci *R. vs. Butler*, kde plénum súdu potvrdilo ústavnosť trestného postihu za šírenie pornografického materiálu.¹³

Príkladov, keď štát zakázal aktivity, ktoré podľa ich zástancov „nikomu neškodí“, sú len „virtuálnou realitou“ či jednoducho „hrou na zločin“, nie je v posledných rokoch málo. „V USA ide napr. o virtuálnu detskú pornografiu, v Európe zasa o laserovú hru simulujúcu zabíjanie ľudí, či tzv. hod trpaslíkmi. Obhajcovia týchto aktivít argumentujú, že pri nich úplne absentuje reálna obeť (virtuálna detská pornografia, laserová simulácia zabíjania), alebo tu reálna obeť síce svojim spôsobom je, ale so svojou pozíciou súhlasí, je za ňu platená, a navyše jej nevzniká prakticky žiadna fyzická ujma (hod trpaslíkmi).“¹⁴

Kauza „hod trpaslíkom“ sa odohrala vo Francúzsku, pričom o nej rozhodovala Komisia OSN pre ľudské práva.¹⁵ Táto „hra“ bola realizovaná v rámci diskotiek, pričom jej hlavný princíp spočíval v tom, že hádzali sťažovateľa (osobu nižšieho veku – trpaslíka) na krátku vzdialenosť (mal na sebe ochranný odev a dopadol na mäkkú podložku). Reakcia ministerstva vnútra bola rýchla a jasná. Ministerstvo vydalo obežník, v ktorom zakazovali „hod trpaslíkom“. Sťažovateľ sa obrátil na francúzske súdy. Najvyššia inštancia správneho súdnictva sa rozhodla tento zákaz podporiť, pričom argumentovala tým, že „hod trpaslíkom“ je ako taký v rozpore s ľudskou dôstojnosťou, a pretože ochrana ľudskej dôstojnosti je súčasťou verejného poriadku, tak orgán môže zakázať aktivitu, ktorá narušuje verejný poriadok, aj napriek tomu, že táto aktivita je realizáciou práva na prácu a práva na podnikanie. Argumentácia sťažovateľa bola postavená na tom, že práve takýto zákaz je v rozpore s ľud-

¹¹ Rozhodnutie Najvyššieho súdu Izraela vo veci *Station Film Co. vs. Public Council for Film Censorship*, sp. zn. HCJ 4804/94.

¹² Rozhodnutie Najvyššieho súdu Izraela vo veci *SHIN vs. Council for Cable TV and Satellite Broadcasting*, sp. zn. HCJ 5432/03.

¹³ Rozhodnutie Najvyššieho súdu Kanady vo veci *R. vs. Butler* z roku 1992, sp. zn. 1 S.C.R. 452.

Viac k prepojeniu tohto rozhodnutia na *SHIN Case* pozri CARMÍ, G. Dignitizing Free Speech in Israel: The Impact of the Constitutional Revolution on Free Speech Protection. *McGill Law Journal*, r. 2012, č. 57, s. 846.

¹⁴ MARTINKOVÁ, J. „Hra na zločin“ a ochrana ľudskej dôstojnosti. *Časopis pro právní vědu a praxi*, 2006, č. 1, s. 25.

¹⁵ Rozhodnutie Komisie OSN pre ľudské práva, č. sťaž. 854/1999.

skou dôstojnosťou, pretože následkom tohto zákazu zostal bez práce, pričom vo Francúzsku nie je iná vhodná práca pre ľudí nižšieho veku, a ochrana ľudskej dôstojnosti spočíva aj v tom, aby človek mal šancu slobodne si nájsť a vybrať prácu. Komisia potvrdila rozhodnutie vnútroštátneho súdu. Podľa jej názoru v tomto prípade nešlo o diskrimináciu, síce sa zákaz vzťahuje len na trpaslíkov, ale je to tak preto, že iba oni môžu byť objektmi „hodu“, a teda diferenciácia spočíva na objektívnom dôvode, a nie je svojím účelom diskriminačná. Komisia uviedla: „*Žalovaný štát v tejto kauze demonštroval, že zákaz hodu trpaslíkmi, tak ako bol uplatnený voči sťažovateľovi, nepredstavoval zneužitie moci, ale bol nevyhnutný na ochranu verejného poriadku, čo vnáša do hry úvahy o ľudskej dôstojnosti, ktoré sú zlučiteľné s cieľmi paktu.*“¹⁶

Tieto prípady, ako aj mnohé iné, by mohli slúžiť na ilustráciu toho, že skutočné využívanie ľudskej dôstojnosti ide na úkor slobody jednotlivca. Avšak je táto skutočnosť vždy nevyhnutne dôsledok argumentácie ľudskou dôstojnosťou? Toto je otázka, ktorá sa stáva výzvou tejto časti textu.

Prv ako sa pokúsím zodpovedať túto otázku, bude nevyhnutné zamerať sa len na jednu oblasť ľudských práv, ktorú budeme skúmať cez vzťah dôstojnosti a slobody jednotlivca. Domnievame sa, že ideálnou oblasťou skúmania je oblasť slobody prejavu, konkrétne časť ochrany osobnostných práv. Rozdielne ponímanie ochrany súkromia, a to najmä ochrany osobnosti, v kontinentálnom právnom systéme a angloamerickom právnom systéme, nám môže byť príkladom toho, akú úlohu zohráva rozdielnosť kultúr pri ochrane právnych inštitútov. Taktiež vychádzame z predpokladu, že rozdielnosť medzi ochranou osobnosti v jednotlivých právnych systémoch ústí do rozdielneho ponímania ľudskej dôstojnosti, pričom dané sa môže odrážať aj v ponímaní slobody jednotlivca. Zatiaľ čo jedna kultúra môže vnímať slobodu jednotlivca ako elementárne jadro dôstojnosti, druhá môže vyvodzovať nadradenosť dôstojnosti nad slobodu jednotlivca, ktorá ústí do paternalistického prístupu. Ľudská dôstojnosť v západnom kultúrnom okruhu nebude rovnaká ako v iných kultúrnych okruhoch.¹⁷ Dokonca ani ľudská dôstojnosť v rámci jedného kultúrneho okruhu nemusí byť ponímaná rovnako v jednotlivých krajinách či oblastiach.¹⁸ V skutočnosti je to koncept, ktorý je v neustálom vývoji.¹⁹

Len s ťažkosťami by sme mohli vyvrátiť názor, že sloboda prejavu v ústavnom práve USA požíva zvýšený význam a ochranu.²⁰ Rozdielne prístupy je možné pozor-

¹⁶ Viacj pozri MARTINKOVÁ, J. „Hra na zločin“ a ochrana ľudskej dôstojnosti. Časopis pro právní vědu a praxi, 2006, č. 1, s. 27.

¹⁷ DONNELLY, J. Human Rights and Human Dignity: An Analytic Critique on Non-Western Conceptions of Human Rights. *American Political Science Review*, r. 1982, č. 303.

¹⁸ BOGNETTI, G. The Concept of Human Dignity in European and US Constitutionalism. In NOLTE, G. (eds.) *European and US Constitutionalism*. Cambridge: Cambridge University, 2005, s. 85.

¹⁹ GEWIRTH, A. Human Dignity as the Basic of Rights. In MEYER, M. J. – PARENT, W. P. (eds.) 1992. *The Constitution of Rights: Human Dignity and American Values*. Ithaca, NY: Cornell University Press, s. 10.

²⁰ Viac k tomuto pozri SCHUER, F. The Exceptional First Amendment. KSG Working Paper No. RWP05-021. Dostupné online https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=668543 (posledná návšteva 15. 1. 2019).

rovať aj v prípade kolízie práva na ochranu súkromia a samotnej slobody prejavu. Všeobecne možno tvrdiť, že kým ochrana súkromia, najmä ochrana cti a dobrého mena, požíva vyššiu ochranu na európskom kontinente, ale napríklad aj v Izraeli či Juhoafrickej republike, tak Spojené štáty americké kladú vyšší dôraz na ochranu slobody prejavu.²¹ Touto vetou sa nesnažíme negovať fakt, že ochrana súkromia je záujmom hodným právnej ochrany aj v anglo-americkom právnom systéme. Práve o opaku svedčí dnes už kultový článok sudcov Najvyššieho súdu Warrena a Brandeisa.²² Samotný záujem o ochranu súkromia svedčí aj liberálnej teórii základných práv, ktorá je však pomerne často spájaná najmä so slobodou prejavu. Ak skutočne veríme, že človek má právo na slobodu, tak potom musíme pripustiť, že táto sloboda sa bude prejavovať aj v samotnej možnosti určenia smerovania svojho súkromného života, do ktorého by nemala zasahovať cudzia moc.²³

Rozhodujúcim sa zdá byť určenie toho, čo pod súkromím rozumieme, pričom odpoveď je rozdielna v kontinentálnom právnom systéme a anglo-americkom právnom systéme. Whitman v svojej práci poukazuje na to, že Európa spája právo na súkromie s osobnou dôstojnosťou, ktorá je chápaná ako možnosť určovať podobu vlastného obrazu, ale Amerika toto právo chápe ako subjektívne právo človeka nebyť obmedzovaný v súkromnom živote zo strany štátu.²⁴ Najvyšší súd USA toto chápanie zahŕňa pod pojem posvätnosti domova,²⁵ avšak európske ponímanie stavia nároky vyššie.

Jadro dôstojnosti na európskom kontinente tvorí predstava, ktorú možno nazvať šľachtickou či aristokratickou dôstojnosťou. Aristokratická dôstojnosť je spojenie konceptu dôstojnosti ako dignitas a dôstojnosti ako spôsobu konania. Dignitas spočíva v stotožňovaní dôstojnosti so sociálnym statusom, v minulosti týmto statusom bola príslušnosť k šľachte. Ponímanie dôstojnosti ako dignitas je prevažujúcim z týchto dvoch konceptov. Konkrétne prejavy dignitas v kontinentálnych právnych poriadkoch nebolo len v špeciálnom postavení šľachty, ale aj vo forme personality práva, čiže existencie špeciálnych súdov vyhradených pre aristokraciu, ale aj miernejšími sankciami proti odsúdeným aristokratom.

Ani moderné európske právne systémy tento princíp neopustili, práve naopak, snažili sa ho rozšíriť na všetkých členov spoločnosti. „Časom sa stalo neakceptova-

²¹ Bližšie k Juhoafrickej republike a Izraelu pozri BARAK, A. *Human Dignity. The Constitutional Value and Constitutional Right*. Cambridge : Cambridge University Press, 2015, s. 243 a nasl.

²² WARREN, S. – BRANDEIS, L. Right to Privacy. *Harvard Law Review*, r. 1890 – 1891, č. 4, s. 192 a nasl.

²³ Viac k súčasnému ponímaniu práva na súkromie a práva na ochranu cti pozri:

POST, R. The Social Foundation of Privacy: Community and Self in the Common Law. *California Law Review*, r. 1989, č. 77, s. 957 a nasl.

WALDRON, J. Dignity and Defamation: The Visibility of Hate. *Harvard Law Review*, r. 2010, č. 123, s. 1596 a nasl.

²⁴ WHITMAN, J. Q. Two Western Cultures of Privacy. *The Yale Law Journal*, r. 2004, č. 113, s. 1161 a nasl.

²⁵ Bližšie pozri rozhodnutie Najvyššieho súdu USA vo veci *Boyd vs. United States*, sp. zn. 116 U.S. 616, 630.

*tel'ným, aby iba niektorí ľudia mohli požívať právnu ochranu svojej dôstojnosti. Nárast počtu noriem vyžadujúcich rešpekt voči každému – minoritám a dokonca väzňom – predstavuje rozsiahlu sociálnu transformáciu na európskom kontinente. S každým má byť teraz zaobchádzané spôsobom, akým bolo pred nie veľa storočiami zaobchádzané len s vysoko postavenými a zámožnými ľuďmi.*²⁶ Je však otázne, či súčasné európske ponímanie ľudskej dôstojnosti možno stotožňovať s dignitas.

Dôstojnosť ako dignitas sa síce neodvodzuje z inherentnej hodnoty každého jednotlivca, avšak jej základ spočíva v pomerne objektívnom faktore, ako je napríklad forma rodovej príslušnosti. Prečo by sme však mali chrániť dôstojnosť šľachtica, ak tá je sama osebe späť s jeho postavením? Raná novoveká spoločnosť očakávala od svojej vládnucej skupiny isté kvality, ktoré by do určitej miery ospravedlňovali rodovú nadvládu jednej časti nad druhou. Často iba domnelá existencia vyššej vznešenosti, múdrosti, zbožnosti či šikovnosti, ktorá bola pre bežnú časť spoločnosti nedosiahnuteľná, slúžila ako ospravedlnenie pre sociálnu nerovnosť. Obdobne uvažuje aj Whitman, keď podľa jeho názoru rozvoj práva na ochranu osobnostných práv v kontinentálnej Európe súvisí s procesom úpadku novovekej „nobility“ či „elity“, ktorej právo slúžilo ako prostriedok, ktorý po istú dobu dokázal oddialiť odhalenie trpkéj skutočnosti, že nie každý šľachtic je múdry a noblesný správca majetkov a práv svojich predchodcov či potomkov.²⁷

Nevyhnutne nám dignitas v súčasnom svete nepostačí, azda preto by bolo vhodnejšie uvažovať aj o koncepte dôstojnosti ako spôsobe konania. Dané neznamena, že „súdoba aristokracia“ v podobe politikov, módnych dizajnérov, umelcov či iných verejne známych osobností by požívala dôstojnosť preto, že vždy konajú dôstojne, ale preto, že ako ľudské bytosti sú nositeľmi subjektívneho oprávnenia vyžadovať od iných zdržať sa takého konania, ktoré by poškodilo ich obraz dôstojnosti. Každý má právo byť autorom svojho vlastného príbehu a s ním súvisiaceho obrazu, pričom by ho nikto nemal svojvoľne prekresliť, hoci aj na základe pravdivých skutočností. Dané sa vzťahuje na súkromný priestor, najmä na intímnu časť života človeka.

Kombinácia týchto dvoch konceptov dôstojnosti vystupuje do popredia najmä pri vzťahu práv a povinností osoby vo verejnom priestore. Platí, že dotknutá osoba vo verejnom priestore nemá len právo prezentovať samu seba spôsobom, ktorý uzná za vhodný, ale taktiež má právo, aby táto prezentácia samej seba nebola zachovaná.²⁸

Zdá sa, že tento vzorec sa prejavuje, a to je celkom prekvapivé, aj v posudzovaní politických prejavov. Demokratický štát by mal ostražito chrániť politické prejavy, najmä ak sú súčasťou slobodnej diskusie, ktorá nesie prvky kritiky, pretože nástup totalitných režimov je zvyčajne pozvoľný a začína sa obmedzovaním kritiky politiky. V prípade karikatúry bavorského ministerského predsedu bola uprednostnená dôstojnosť verejne činnej osoby – politika, pred ochranou politického prejavu, ktorý

²⁶ Bližšie pozri WHITMAN, J. Q. Two Western Cultures of Privacy. The Yale Law Journal, r. 2004, č. 113, s. 1161 a nasl.

²⁷ Ibid, s. 1313-1332.

²⁸ Ibid, s. 1158.

mal navyše umeleckú hodnotu.²⁹ Vec sa týkala zverejnenia karikatúr známym karikatúristom R. Hachfeldom, ktoré boli namierené voči vtedajšiemu bavorskému ministerskému predsedovi. Predseda bol na jednej z nich zobrazený pri sexuálnom akte s prasat'om, ktoré bolo oblečené v sudcovskom talári. Pri týchto karikatúrach bol nápis: „Satira môže všetko. Môže taktiež Reiner Hachfeld?“ Karikatúra ako výsledok slobodnej a kreatívnej tvorby človeka spadá pod pojem umenie. To pritom nie je možné deliť na vysoké a nízke, dobré či zlé.³⁰ Avšak takýto zásah do umeleckej tvorby možno považovať za ospravedlniteľný. Aj keď samotná ochrana cti nie je absolútna, avšak v prípade, že zásah do cti znamená aj zásah do dôstojnosti, treba trvať na jej bezpodmienečnej ochrane. Pričom uvedené karikatúry takýto zásah určite predstavovali. Aj keď išlo o karikatúry osoby verejne činnej, politika, tak táto skutočnosť nemohla na tejto skutočnosti nič zmeniť.

„Predmetné karikatúry a karikatúry politikov, uvedené ako príklad sťažovateľom, nemajú spoločné nič, okrem toho, že sú na nich zobrazení ľudia s trupom zvierat. (...) Práve zobrazenie sexuálneho správania, ktoré u človeka dodnes patrí k ochrane jadra jeho intímneho života, malo poškodeného zbaviť jeho dôstojnosti ako ľudskej bytosti.“³¹

Podobným prípadom bola kauza Khumalo.³² V tomto prípade Fred Khumalo, známy juhoafrický politik, žaloval vydavateľa denníka Sunday World za publikáciu článku, v ktorom bol označený za člena gangu bankových zlodějov. Podľa súdu dochádza k zásahu do ústavného práva vydavateľa na slobodu prejavu a rovnako tak do zásahu práva na ľudskú dôstojnosť politika. *„Naša ústava nevidí hodnotu ľudskej dôstojnosti len v individuálnom pociťovaní vlastného sebavedomia, ale taktiež v uznaní hodnoty každej ľudskej bytosti v rámci spoločnosti. Ľudská dôstojnosť preto zahŕňa hodnotu ľudských bytostí, ktorá je zdieľaná všetkými ľuďmi, rovnako ako aj reputáciu každého jednotlivca prameniacu z jeho úspechu. Hodnota ľudskej dôstojnosti v našej ústave obsahuje tak individuálny pocit vlastnej hodnoty, ako aj verejnú mienku o hodnote každého jednotlivca.“³³* Medzi právnikmi, ktorí sa venujú ochrane ľudských práv, býva Khumalovo rozhodnutie chápané ako neopodstatnené potvrdenie faktickej prednosti práva na ochranu dôstojnosti pred slobodou prejavu v juhoafrickom práve.³⁴

²⁹ Rozhodnutie Spolkového ústavného súdu, sp. zn. BVerfGE 75, 369.

³⁰ Ibid, s. 377.

³¹ Ibid, s. 379-380.

³² Rozhodnutie Ústavného súdu Juhoafrickej republiky vo veci Khumalo and Others vs. Holomisa, sp. zn. 2002 (5) SA 401 (CC).

³³ Rozhodnutie Ústavného súdu Juhoafrickej republiky vo veci Khumalo and Others vs. Holomisa, sp. zn. 2002 (5) SA 401 (CC), ods. 27

³⁴ BOTHA, H. Human Dignity in Comparative Perspective. Dostupné na weblaw.haifa.ac.il/en/JudgesAcademy/.../Henk%20Botha.pdf, s. 201. (*Chápanie ľudskej dôstojnosti ako dignitas tenduje k preceňovaniu ľudskej dôstojnosti na úkor slobody prejavu.*)

WOOLMAN, S. Dignity. In WOOLMAN, S. – BISHOP, M. (eds.) *Constitutional Law of South Africa*. 2. ed. Cape Town : Juta, 2008, s. 55. (*Sloboda prejavu, väčšinou súdu popísaná nie ako prvoradé ústavné právo, podľa hľa diktátu dôstojnosti.*)

Ešte páľčivejší sa javí daný trend aj v kontexte prejavov s nacistickou ideológiou. Príkladom by mohlo byť rozhodnutie Najvyššieho súdu Izraela vo veci Dankner vs. Ben-Gvir³⁵. Išlo o izraelský prípad pána Ben-Gvira, ktorý počas celého svojho verejného pôsobenia prejavoval náklonnosť k nacistickej ideológii, dokonca pre zvýšenie svojej popularity využíval nacistickú symboliku, avšak proti označeniu za nacistu sa bránil pred súdom, pričom ten mu vyhovel. Sudca Rivilna v disentujúcom stanovisku uvádza, že ani označenie „odporný nacista“ od publicistu Denknera nemožno považovať okamžite za poškodenie dobrého mena a cti, zvlášť ak zväžíme politický kontext prejavu a predošlé vystúpenia. Podľa názoru súdu má aj nacistický aktivista právo disponovať svojím verejným obrazom, to znamená určovať, v akých situáciách bude označovaný ako nacista na verejnosti. Podľa názoru väčšiny senátu označenie nacista automaticky implikuje poškodenie cti a dôstojnosti príslušníka židovského štátu.³⁶

Spomínaný koncept „aristokratickej“ dôstojnosti, ktorý sa zdá byť nosným pilierom pri ochrane osobnostných práv človeka, nie je vyčerpaný ani pri ochrane iných práv. V súčasnosti sa skôr zdá, že tomuto ponímaniu dôstojnosti stúpa popularita medzi právnikmi, ako aj politológmi.³⁷ Okrem opäť spomínaného Whitmana je možno ešte známejší, a to najmä medzi právnymi teoretikmi, J. Waldron, ktorý vo svojej práci chápe dôstojnosť človeka najmä ako *dôstojnosť v postavení*.

Waldron hovorí, že na dôstojnosť je možné pozerat' rôznymi spôsobmi, avšak pre neho sú najvýznamnejšie dva. Prvý vychádza z morálno-normatívnych pozícií, keď dôstojnosť vyjadruje inherentnú hodnotu každého človeka, a dané je konečným zdôvodnením existencie všetkých ľudských práv.³⁸ Skromne možno tvrdiť, že práve tento prístup je v súčasnosti prevažujúci v diskusií o ľudských právach, avšak pre Waldrona to nie je jediný možný prístup. Podľa neho vhodná koncepcia ľudskej dôstojnosti bez ďalšieho nemusí byť konštruovaná len na základe morálnych teórií a prístupov, ale môže byť konštruovaná aj na základe právnej praxe a jej najvýznamnejších princípov.³⁹ A je to práve právna prax, ktorá poukazuje na zlyhávanie konštrukcie ľudskej dôstojnosti na základe morálnych teórií, ale taktiež na nevhodnosť takýchto prístupov vzhľadom na bežné jazykové využívanie pojmu dôstojnosť. Termín dôstojnosť je skôr označením na určenie istej pozície v spoločnosti, či vyjadrením autority alebo dokonca úcty k nositeľovi.⁴⁰

Vývoj ľudských práv a bežné jazykové použitie pojmu dôstojnosť dávajú za pravdu tejto téze, avšak na rozdiel od klasického používania dôstojnosti ako digni-

³⁵ Rozhodnutie Najvyššieho súdu Izraela vo veci Dankner vs. Ben-Gvir, sp. zn. CA 10520/03.

³⁶ Pre bližšiu analýzu pozri tiež CARMÍ, G. Dignitizing Free Speech in Israel: The Impact of the Constitutional Revolution on Free Speech Protection. McGill Law Journal, r. 2012, č. 57, s. 838-839.

³⁷ Za zmienku v danom kontexte stoja aj: LA VAQUE-MANTY, M. Dueling for Equality: Masculine Honor and the Modern Politics of Dignity. Political Theory, r. 2006, č. 34, s. 715 a nasl. BAYEFISKY, R. Dignity, Honour, and Human Rights. Political Theory, r. 2013, č. 41, s. 809. a nasl.

³⁸ WALDRON, J. Dignity, Rank and Rights. In YOUNG, S. (eds.) The Tanner Lectures on Human Values. Vol. 29. Salt Lake City : The Utah University Press, 2011, s. 212.

³⁹ Ibid, s. 210.

⁴⁰ Ibid, s. 215.

tas, nenaznačuje toto ponímanie nerovnosť a hierarchiu, ale, naopak, rovnostárske tendencie, a to k vyrovnaniu statusu „bežného obyvateľstva“ s „privilegovaným obyvateľstvom“. „*Neorganizujeme sami seba ako spoločnosť bez elity či vysokých pozícií, ale ako aristokratickú spoločnosť, ktorá pozná len jednu pozíciu (a to pomerne vysokú) pre nás všetkých.*“⁴¹

Waldronova predstava o dôstojnosti človeka do istej miery predstavuje hrozbu pre klasické liberálne ponímanie ľudskej dôstojnosti. Je to tak najmä preto, že v danej koncepcii absentuje uznanie jedinečnosti a významu slobody jednotlivca, a to bez ohľadu na spôsoby, akými sa prejavuje. Dôstojnosť v „aristokratickom“ ponímaní už samotným historickým vývojom považuje isté formy či prejavy ľudskeho života za hodnotnejšie ako iné prejavy. Ak teda považujeme za jednu časť tohto pojmu aj dôstojnosť ako spôsob konania, potom nemožno tvrdiť, že by každé konanie bolo dôstojné.

Asi je prirodzené domnievať sa, že ani predstavy o tom, čo možno považovať za dôstojné konanie, nezostali nedotknuté v prúde času. Argumentácia ľudskou dôstojnosťou priniesla posilnenie práv homosexuálov či transsexuálov.⁴² Avšak argumentácia ľudskou dôstojnosťou tiež znamenala obmedzenie slobodnej voľby výkonu prostitúcie, vystupovania v peep-show či účinkovania v pornografických filmoch. Argumentácia súdov v podobných prípadoch svedčí o „*uznaní feministického prúdu pri regulácii pornografie a prostitúcie ako zjavného vplyvu, ktorý je spojený s odôvodnením dôstojnosti*“.⁴³ Bez hlbšej analýzy feministických teórií a prúdov by sme mohli tvrdiť, že tieto rozhodnutia vychádzajú z názorov, ktoré pornografiu, prostitúciu či peep-show považujú za praktiky, ktoré sú násilné, degradujúce, mizogynne a nenávisťné voči ženám.⁴⁴ Slová násilné, nenávisťné či degradujúce sa v bežnom jazyku najčastejšie spájajú s pojmom dôstojnosti, konkrétne ak hovoríme o dôstojnosti ako o zákaze ponižovania, či dôstojnosti ako určitom druhu rešpektu. Preto zákaz prostitúcie a najmä pornografie naznačuje obrat, resp. vyrovnanie dôstojnosti doposiaľ podriadených žien na úroveň mužov, ich cti a napokon aj mužskej dôstojnosti.⁴⁵

Všetky spomínané rozhodnutia možno považovať za príklady morálneho paternalizmu. Morálny či moralizujúci právny paternalizmus predstavuje prístup založený na ochrane osoby pred morálnou škodou, ktorú by svojim konaním mohol spôsobiť sám sebe. Morálny paternalizmus sa od „klasického“ paternalizmu líši v následku, pri paternalizme je to materiálna škoda, avšak pri morálnom paternalizme je následok nemateriálna ujma vlastného morálneho statusu, v tomto prípade dôstojnosti.⁴⁶

⁴¹ Ibid, s. 229.

⁴² Rozhodnutie Spolkového ústavného súdu sp. zn. BVerfGE 49, 286 „Transsexuelle I“.

⁴³ CARMÍ, G. Dignitizing Free Speech in Israel: The Impact of the Constitutional Revolution on Free Speech Protection. McGill Law Journal, r. 2012, č. 57, s. 655.

⁴⁴ BRISON, S. The Price We Pay? Pornography and Harm. In COHEN, A. – WELLMAN, CH. (eds.) *Contemporary Debates in Applied Ethics*. Malden : Blackwell, 2005, 238 s.

⁴⁵ Blížšie k maskulinnej, resp. mužskej dôstojnosti pozri LA VAQUE-MANTY, M. Dueling for Equality: Masculine Honor and the Modern Politics of Dignity. Political Theory, r. 2006, č. 34, s. 731-733.

⁴⁶ Pozri DWORKIN, G. Moral Paternalism. Law and Philosophy, r. 2005, č. 24, s. 305.

Aj keď súdy pri posudzovaní daných prípadov vychádzali z predpokladu slobodného súhlasu osôb s týmito aktivitami (resp. mali istotu), tak v záujme objektívnej predstavy o dôstojnosti žien v spoločnosti pristúpili k zákazu aktivít, ktoré by túto predstavu o dôstojnosti žien ohrozovali. Azda preto by bolo možné hovoriť o tendenciách o objektivizáciu hodnotového poriadku spoločnosti, pričom tento poriadok má základ v ľudskej dôstojnosti, ktorú chápe prostredníctvom predstavy o objektívne hodnotnom spôsobe života.

Kým „klasické“ ponímanie ľudských práv slúžilo na ad hoc ochranu subjektívnych práv nositeľov, a to bez toho, aby ich obmedzovalo v ďalšej činnosti, vzostup tendencie obsiahnuť všetko v dôstojnosti ako v objektívnej hodnote môže viesť ku vzniku predstavy o morálnom poriadku spoločnosti, ktorá de facto vedie k obmedzeniu subjektívnej slobody každého jednotlivca.

Literatúra

- CARMI, G. Dignitizing Free Speech in Israel: The Impact of the Constitutional Revolution on Free Speech Protection. *McGill Law Journal*, r. 2012, č. 57, s. 655
- BARAK, A. *Human Dignity. The Constitutional Value and the Constitutional Right*. Cambridge : Cambridge University Press, 2015, s. 235a nasl. ISBN 978-1-107-46206-9
- BAYEFESKY, R. Dignity, Honour, and Human Rights. *Political Theory*, r. 2013, č. 41, s. 809. a nasl.
- BOGNETTI, G. The Concept of Human Dignity in European and US Constitutionalism. In NOLTE, G. (eds.) *European and US Constitutionalism*. Cambridge : Cambridge University, 2005, s. 85
- BRISON, S. The Price We Pay? Pornography and Harm. In COHEN, A. – WELLMAN, CH. (eds.) *Contemporary Debates in Applied Ethics*. Malden : Blackwell, 2005, 238 s.
- DONNELLY, J. Human Rights and Human Dignity: An Analytic Critique on Non-Western Conceptions of Human Rights. *American Political Science Review*, r. 1982, č. 303
- DWORKIN, G. Moral Paternalism. *Law and Philosophy*, r. 2005, č. 24, s. 305
- DWORKIN, R. *Taking Rights Seriously*. Cambridge : Harvard University Press, 1978, XI. s.
- GEWIRTH, A. Human Dignity as the Basic of Rights. In MEYER, M. J. – PARENT, W. P. (eds.) 1992. *The Constitution of Rights: Human Dignity and American Values*. Ithaca, NY : Cornell University Press, 1992, s. 10
- MARTINKOVÁ, J. „Hra na zločin“ a ochrana ľudskej dôstojnosti. *Časopis pro právní vědu a praxi*, 2006, č. 1, s. 25
- ROSEN, M. *Dignity: Its history and meaning*. Cambridge : Harvard University Press, 2012. s. 1 a nasl. s. ISBN 9780674064430
- WALDRON, J. Dignity and Defamation: The Visibility of Hate. *Harvard Law Review*, r. 2010, č. 123, s. 1596 a nasl.
- WALDRON, J. Dignity, Rank and Rights. In YOUNG, S. (eds.) *The Tanner Lectures on Human Values*. Vol. 29. Salt Lake City : The Utah University Press, 2011, s. 212
- WARREN, S. – BRANDEIS, L. Right to Privacy. *Harvard Law Review*, r. 1890 – 1891, č. 4, s. 192 a nasl.
- WHITMAN, J. Q. Two Western Cultures of Privacy. *The Yale Law Journal*, r. 2004, č. 113, s. 1161 a nasl.
- WHITMAN, J. Q. Two Western Cultures of Privacy. *The Yale Law Journal*, r. 2004, č. 113, s. 1161 a nasl.